

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Настюка Василя Яковича на дисертацію Танчика Олександра Михайловича «Адміністративно-правові основи застосування санкцій до юридичних осіб», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Особливості механізму адміністративно-правового регулювання обумовлені використанням переважно імперативного методу, що викликає необхідність забезпечення відповідних правових норм засобами їх примусового виконання. Найпоширенішим серед таких засобів є застосування різноманітних санкцій і саме адміністративне право містить великий спектр таких санкцій. Принципово важливим моментом є те, що санкції в адміністративному праві можуть застосовуватись до дуже широкого кола суб'єктів, яке охоплює як фізичних так і юридичних осіб. Оскільки предмет адміністративного права охоплює надзвичайне широке коло суспільних відносин, види санкцій та механізми їх застосування відрізняються суттєвою різноманітністю. Але ступінь дослідженості відповідних механізмів також суттєво різниться.

Найбільш дослідженими у науці адміністративного права є питання застосування санкцій, які виступають як міра юридичної відповідальності. Це рівною мірою стосується як адміністративної відповідальності фізичних осіб, так і адміністративної відповідальності юридичних осіб. Проте у законодавстві останніх часів з'явилося багато санкцій, які не вкладаються в існуючі теоретичні уявлення, сформовані в межах науки адміністративного права і це здебільшого стосується санкцій, що застосовуються саме до юридичних осіб. Відповідне розширення сфери адміністративно-правового регулювання застосування санкцій до юридичних осіб потребує їх наукового осмислення, відповідного аналізу та узагальнення. Крім того, окремі положення законодавства, що регламентують застосування адміністративних санкцій до юридичних осіб вже потребують свого удосконалення, для якого

потрібна відповідна наукова основа. З огляду на це, тема дисертаційного дослідження О.М.Танчика є актуальною і своєчасною.

Даючи оцінку достовірності та обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження О.М. Танчика, можна стверджувати, що рецензованому дослідженню такі риси притаманні у повній мірі. Перш за все, необхідно звернути увагу на логічну побудову структури дисертації та досить коректне використання методологічного інструментарію. Автор доволі вміло використовує формально-юридичний метод для аналізу відповідних положень нормативно-правових актів, робить логічні висновки, пропонує достатньо коректні класифікації та узагальнення, а також демонструє належну аргументацію основних положень дисертації.

Об'єктивність та достовірність результатів дисертаційного дослідження О.М. Танчика обумовлюється й якістю використаної у дослідженні емпіричної бази. Автор досліджує велику кількість нормативно-правових актів, правозастосовчу практику, а також значну кількість наукових джерел. Позитивним моментом є використання автором і праць свого наукового керівника, що свідчить про наступність наукової школи.

Щодо наукової новизни результатів дисертаційного дослідження О.М.Танчика, то можна стверджувати про наявність достатньої кількості таких положень. Серед таких варто відмітити і виділені автором нові види санкцій, оригінальні погляди на критерії розмежування санкцій попереджувально-превентивного характеру, санкцій припинювального характеру та санкцій, що є заходами юридичної відповідальності, деякі положення стосовно принципів застосування санкцій до юридичних осіб тощо. Але, найбільш цікавим з точки зору наукової новизни слід вважати обґрунтування існування п'яти основних способів забезпечення реалізації принципу пропорційності у застосуванні адміністративних санкцій до юридичних осіб. В цілому можна стверджувати, що положення, яким є властивою певна наукова новизна містяться практично у всіх підрозділах рецензованої дисертації.

Розглядаючи теоретичні засади застосування санкцій до юридичних осіб, автор цілком справедливо розпочинає дослідження із загальнотеоретичної характеристики санкцій в адміністративному праві. Відповідно, з урахуванням сучасного стану правового регулювання адміністративних санкцій, розширенням їх функціонального призначення, пропонується уточнений підхід до розуміння, а відтак і уточнене визначення адміністративно-правових санкцій в адміністративному праві. На думку автора, адміністративно-правова санкція – це визначена законом міра реакції на потенційно можливе або реальне протиправне діяння суб'єкта – адресата правової норми, яка полягає у його покаранні або недопущенні протиправного діяння, його припиненні чи усуненні наслідків, застосування якої здійснюється в адміністративному порядку уповноваженим законом суб'єктом. На перший погляд виділення як підстав застосування санкцій потенційно можливого протиправного діяння викликає суттєві сумніви у коректності такого визначення, але, у подальшому автор доволі переконливо доводить правомірність такого підходу.

Доволі органічним у контексті дисертаційного дослідження виглядає підрозділ, присвячений юридичній особі як адресату застосування адміністративних санкцій. Автор з урахуванням сучасних поглядів на природу юридичної особи доводить, що юридична особа має адміністративну правосуб'єктність у тому числі здатність бути суб'єктом адміністративно-деліктних відносин.

Досить цікавим за змістом є підрозділ, присвячений видовій різноманітності адміністративних санкцій, що застосовуються до юридичних осіб. Тут автор дійсно зробив свій внесок у науку адміністративного права, виділивши та описавши такі види санкцій, як сигнальні або інформаційні, трансформаційні та реституційні санкції, санкції дискретної дії та санкції триваючої дії, а також санкції зворотного та незворотного характеру.

Розглядаючи суб'єктів, уповноважених застосовувати адміністративні санкції до юридичних осіб, автор робить слушний висновок про те, що серед

суб'єктів владних повноважень, наділених повноваженнями щодо застосування санкцій до юридичних осіб, найбільш великою за обсягом є група органів виконавчої влади, які наділені одночасно і контрольними, і адміністративно-юрисдикційними повноваженнями стосовно юридичних осіб. Проте найбільш цінними здобутками тут уявляється правильним визнати описані автором способи визначення адміністративно-юрисдикційних повноважень даних органів. Крім того, заслуговує на схвалення точка зору автора стосовно суб'єктів застосування персональних санкцій відповідно до Закону України «Про санкції». Особливо важливим тут є позиція автора щодо розподілу владних функцій між РНБО та Президентом України.

Певною фундаментальністю відрізняється підрозділ дисертації присвячений підставам застосування санкцій до юридичних осіб. У даному підрозділі автору значною мірою вдалося систематизувати підстави застосування санкцій в залежності від природи самих санкцій, виділивши окремо підстави застосування санкцій попереджувально-превентивного характеру, підстави застосування припинювальних санкцій та підстави застосування санкцій, які виступають як міра юридичної відповідальності. Принципово важливим і загальним для майже усіх підстав застосування санкцій до юридичних осіб автор вважає відсутність у складі відповідного правопорушення вказівки на суб'єктивну сторону правопорушення, а саме вину. В окремих випадках законодавець враховує для юридичних осіб об'єктивний аспект вини, тобто факт того, що саме цей суб'єкт вчинив саме це правопорушення. При цьому іноді, такий зв'язок презюмується.

Цікавим моментом дисертації є те, що на відміну від традиційних підходів щодо систематизації адміністративно-деліктного законодавства, автор відстоює недоцільність та неможливість систематизації норм, що встановлюють відповідальність юридичних осіб адміністративного типу. Варто відзначити, що аргументи на користь такої позиції є доволі слушними.

Логічним продовженням є дослідження процесуальних конструкцій застосування адміністративних санкцій до юридичних осіб. І у цьому підрозділі автор знов демонструє свою прихильність до класифікацій. Слід погодитись, що даний підхід дійсно полегшує сприйняття матеріалу дисертації, хоча деякі запропоновані автором класифікації виглядають дещо штучними. Так, за особливостями структури автор виділяє мінімалізовані провадження та деталізовані провадження, а також унікальні та універсальні. Цікавими є міркування автора стосовно того, що серед проваджень щодо застосування санкцій до юридичних осіб можна виділити групу специфічних за процесуальною конструкцією проваджень, а саме провадження, в яких стадія прийняття рішення щодо застосування санкції до юридичної особи реалізується адміністративним судом. Тут, безумовно, можна заперечити саме адміністративний характер процедури застосування санкцій, але не можна заперечувати існування такої, дійсно унікальної процесуальної конструкції.

Якщо згадані вище структурні елементи дисертації О.М.Танчика базувалися здебільшого на традиційних поглядах на складові механізми адміністративно-правового регулювання застосування санкцій до юридичних осіб, то у підрозділах присвячених принципам застосування таких санкцій, використовується оригінальний, авторський підхід. Зокрема, автор розглядає принципи застосування санкцій до юридичних осіб крізь призму принципів адміністративної процедури. Хоча на момент підготовки дисертації Закону України «Про адміністративну процедуру» ще не існувало, тим не менш автор вдало використав відповідні концептуальні підходи. В результаті автор робить слушний висновок про те, що на провадження із застосування адміністративних санкцій до юридичних осіб розповсюджується дія принципів адміністративної процедури, серед яких, з урахуванням особливостей адміністративно-деліктного провадження, найбільш значущими є : принцип застосування санкцій виключно уповноваженими на те суб'єктами; принцип застосування санкцій за наявності визначених

законом підстав; принцип об'єктивності істини при визначенні наявності підстав застосування санкцій; принцип неупередженості при прийнятті рішення про застосування санкцій; принцип пропорційності або адекватності застосованої санкції характеру підстав її застосування, а також достатності для досягнення мети застосування; принцип забезпечення права на оскарження рішення про застосування санкцій.

У контексті предмету дослідження, найбільш цікавим з точки зору наукової новизни є підрозділ, присвячений пропорційності як базовому принципу застосування адміністративних санкцій до юридичних осіб. При цьому автор не обмежується простим описанням цього принципу, але на підставі ґрунтовного аналізу відповідних нормативно-правових актів виділяє п'ять основних способів забезпечення реалізації принципу пропорційності у застосуванні адміністративних санкцій до юридичних осіб. Це, зокрема, спосіб умовної (кількісної) пропорційності, спосіб дискреційної пропорційності, спосіб оціночно-дискреційної пропорційності, спосіб «ступеневої пропорційності» та спосіб «інтегральної пропорційності». Уявляється, що цей напрямок заслуговує на подальший розвиток.

В цілому, як офіційний опонент я можу зробити висновок про те, що О.М.Танчик повністю виконав задачі, поставлені перед дисертаційним дослідженням, а отримані ним результати характеризуються достатнім рівнем наукової новизни, їм властиві належним рівнем достовірності та об'єктивності. Робота виконана з дотриманням наукового стилю викладення матеріалу, результати дослідження належним чином відображені у наукових публікаціях. Крім того, результати дисертаційного дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення.

У той самий час, дисертаційна робота О.М. Танчика не позбавлена і певних недоліків, а також дискусійних положень, які потребують додаткової аргументації. Зокрема, хотілося б звернути увагу на наступні:

1. У змісті дисертації доволі фрагментарно висвітлені функції адміністративних санкцій, що застосовуються до юридичних осіб. У зв'язку з

цим виникає питання про те, які функції згаданих санкцій автор може виділити і які з них мають ключове значення.

2. На стор.37-38 дисертації автор розглядає фінансові санкції, податкові санкції, адміністративно-господарські санкції у контексті загального поняття адміністративних санкцій. У зв'язку з цим потребує додаткової аргументації позиція автора щодо віднесення правових явищ, які традиційно розглядаються в межах предмету фінансового чи господарського права, до явищ суто адміністративно-правових.

3. Розглядаючи питання адміністративної правосуб'єктності юридичних осіб автор робить посилання на деякі рішення Європейського суду з прав людини, які приймалися за зверненнями юридичних осіб (стор.54-55 дисертації). У зв'язку з цим залишається незрозумілою точка зору автора стосовно того, чи можуть юридичні особи звертатися до ЄСПЛ у справах щодо застосування до них санкцій, зокрема у зв'язку із застосуванням персональних санкцій на підставі Закону України «Про санкції»?

4. На стор.71-72 дисертації автор пропонує класифікацію санкцій, які застосовуються до юридичних осіб в межах якої як окремі види виділяються санкції заборони та санкції обмеження. Але, дещо незрозумілим залишається питання про принципові відмінності у цих санкціях, наявність яких дає можливість відносити їх до різних видів в межах однієї класифікації.

5. На стор.145 автор робить висновок про можливість виділення таких видів проваджень, як «адміністративні провадження із забезпеченою об'єктивністю» та «адміністративні провадження з оскаржуваною об'єктивністю». Проте не зовсім чітко виділено підстави виділення таких видів проваджень.

6. На стор.181 дисертації автор пропонує виділити п'ять основних способів забезпечення реалізації принципу пропорційності у застосуванні адміністративних санкцій до юридичних осіб. На нашу думку ці п'ять способів було б більш коректним назвати не способами забезпечення

реалізації принципу пропорційності, а способами нормативного визначення принципу пропорційності у застосуванні санкцій до юридичних осіб.

Однак, вказані вище зауваження не знижують достатньо високої якості дисертаційного дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Таким чином, можна зробити висновок, що дисертація «Адміністративно-правові основи застосування санкцій до юридичних осіб» є завершеною науковою працею в якій вирішено наукове завдання визначення теоретичних та практичних засад застосування в адміністративному порядку санкцій до юридичних осіб. Рецензована дисертація відповідає вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом МОН України від 12 січня 2017 року №40, а її автор – Танчик Олександр Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент АПрНУ,
заслужений діяч науки і техніки,
завідувач кафедри адміністративної
діяльності Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого**

Василь НАСТЮК

